

УДК 378.147.091.33-027.22-049.3

Педагогічний супровід самореалізації майбутніх фахівців

Інна КРАСНОЩОК,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
ORCID ID 0000-0001-9905-6589,

Тетяна КРАВЦОВА,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка,
ORCID ID 0000-0002-6892-3739

У статті розглянуто поняття педагогічного супроводу в умовах закладу вищої освіти. Проаналізовано роль педагогічного супроводу в самореалізації майбутнього фахівця. Обґрунтовано розуміння педагогічного супроводу самореалізації майбутнього фахівця. Визначено зміст основних функціональних компонентів педагогічного супроводу самореалізації майбутнього фахівця: діагностичного, мотиваційно-цільового, проектувального, діяльнісного, рефлексивно-коригувального.

Ключові слова: супровід, педагогічний супровід, педагогічний супровід у вищій школі, самореалізація, педагогічний супровід самореалізації, структура педагогічного супроводу самореалізації, компоненти педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування вищої освіти України самореалізація майбутнього фахівця є провідним критерієм ефективності його професійної підготовки.

Опановуючи цю діяльність, майбутній фахівець має засвоїти її специфічні механізми, засоби, навчитися самостійно визначати цілі, обирати оптимальні шляхи їхнього досягнення та долати перешкоди на обраному шляху самореалізації. Водночас, як засвідчують дослідження, через недостатню підготовленість значної частини студентів до розв'язання означених завдань, самореалізація часто залишається на рівні потенції особистості майбутнього фахівця або ж реалізується змістовно досить обмежено.

Серед найістотніших бар'єрів самореалізації студентської молоді Л. Сердюк виділяє такі: нездатність стати суб'єктом власного життя (роль такого суб'єкта виконують інші); нерозвиненість здібностей до саморозуміння, самопізнання, нечіткість уявлень про себе, що призводить до неадекватної постановки цілей; несформованість механізмів саморозвитку: неприйняття себе, відсутність уявлень про власні перспективи; стереотипи і установки,

пов'язані з перебільшенням значущості або неадекватною оцінкою інших людей та ін.) [7, с. 68].

Отже, актуалізується проблема педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців на всіх етапах професійної підготовки. З огляду на це, постає питання розгляду сутнісних характеристик цього поняття.

Аналіз актуальних наукових досліджень та публікацій. У сучасних наукових розвідках проблема самореалізації особистості є предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема О. Артемової, І. Бекешкіна, Г. Батищева, Л. Користилюва, С. Максименка, В. Муляр, В. Панока, В. Радула, Н. Шульги та ін. Зауважимо, що особливого значення набуває такий вид педагогічної діяльності, як педагогічний супровід, що знайшло обґрунтування у працях Т. Анохіна, Е. Зеєра, О. Єрьоменко, О. Казаків, М. Митиной, І. Семененко та ін. Проблему організації педагогічного супроводу розглянуто в публікаціях О. Газмана, Л. Капустіна, В. Маралів, І. Якиманської та ін.

Оскільки дослідження педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців залишається малодослідженим, **мета статті** – уточнити сутність педагогічного супроводу у вищій школі та визначити зміст і структуру педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи сутнісні характеристики педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців, доцільно з'ясувати поняття «супровід» та «педагогічний супровід».

Розглядаючи супровід як цілісний процес вивчення, формування, розвитку і корекції становлення особистості, Е. Зеєр вказує, що «супровід – це допомога суб'єкту у формуванні орієнтаційного поля розвитку, відповідальність за дії в якому несе він сам» [2, с. 253]. Важливою складовою цього підходу є необхідність під час супроводу спиратися на

внутрішній потенціал суб'єкта відповідно до його права самостійно здійснювати вибір і нести за нього відповідальність.

Використання терміну «педагогічний супровід» дослідники пов'язують із тим, що супровід у освітньому процесі «пріоритетно здійснюється педагогами, в педагогічній діяльності, педагогічними методами і засобами. Застосування психологічних засобів використовується лише в комплексі, в єдності і в контексті педагогічної діяльності» [5, с. 489].

Дослідниця О. Казакова розглядає педагогічний супровід як суб'єкт-суб'єктну взаємодію, спрямовану на набуття супроводжуваним досвіду розв'язання актуальних проблем розвитку людини [3]. І. Семененко визначає педагогічний супровід як цілісну, системно організовану педагогом діяльність студента, під час якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови його успішного навчання і розвитку в освітньому середовищі вищого навчального закладу, що сприяє прийняттю суб'єктом оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору [6]. Принципом організації технології педагогічного супроводу, на думку дослідника, є взаємодія того, хто супроводжує, і того, кого супроводжують.

Тож педагогічний супровід зосереджують на розвитку того, чим особистість володіє, але воно устатковане, розкрито й реалізовано нею на недостатньому рівні. Отже, педагогічний супровід спрямовано на створення за допомогою педагогічних засобів й методів з використанням психологічних інструментів умов для саморуку, розвитку самості, самостійності майбутнього фахівця. З огляду на це, головне призначення і сфера реалізації педагогічного супроводу – саморозвиток особистості.

Узагальнення означеного дає змогу визначити педагогічний супровід як цілеспрямовану, неперервну суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагога і студента, яку має бути спроектовано на основі системної діагностики інтересів, здібностей, прагнень майбутнього фахівця. Вона здійснюється шляхом створення умов для розкриття й реалізації його особистісного потенціалу в середовищі закладу вищої освіти на всіх етапах неперервної освіти завдяки набуттю ним досвіду самостійного й відповідального розв'язання актуальних проблем розвитку й саморозвитку, що постають під час професійної підготовки.

У своїх дослідженнях самореалізації майбутнього фахівця поділяємо позицію В. Радула, який стверджує: «самореалізація – процес, який передбачає усвідомлення особистістю того, що вона має й чого вона хотіла б досягти, а також вибір практичних дій для втілення досвіду в реальну дійсність, закріплення у визнанні цих досягнень іншими» [1, с. 22].

Отже, самореалізація майбутнього фахівця можлива лише за умови глибокого самопізнання й розуміння себе, своїх прагнень, адекватного самооцінювання своїх здібностей, сформованості свого образу «Я» та здатності досягати своїх цілей,

докладаючи адекватні зусилля й вибудовуючи продуктивну взаємодію із середовищем професійного становлення.

Означене дає змогу трактувати педагогічний супровід самореалізації майбутнього фахівця як специфічний вид педагогічного супроводу, який спрямовано на створення умов для збільшення можливостей самореалізації студента та його здатності до її здійснення в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Ця цілеспрямована, неперервна суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога і студента передбачає набуття майбутнім фахівцем досвіду прийняття оптимальних рішень щодо вибору власного шляху найповнішої самореалізації під час професійної освіти та подолання перешкод на обраному шляху.

Ми розглядаємо педагогічний супровід самореалізації майбутніх фахівців як комплексний процес, суб'єктами якого є всі педагоги, котрі взаємодіють зі студентом в освітньому середовищі закладу вищої освіти: декани факультетів, їх заступники, куратори академічних груп, викладачі навчальних дисциплін, керівники науково-дослідної діяльності студентів, методисти навчальних та виробничих практик та ін.

Метою педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців є сприяння їм у виборі і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти. Пропонувати твердження базується на тому, що персональний шлях реалізації особистісного потенціалу в освіті, за визначенням А. Хуторського, – це індивідуальна освітня траєкторія [8, с. 101].

Визначення сутнісних характеристик педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців пов'язане з особливостями самореалізації. Л. Коростильова обґрунтовує, що самореалізація полягає в розкритті свого потенціалу, усвідомленні своїх можливостей; їй сприяють внутрішня потреба самоствердження, постановка цілей, планування діяльності; вона супроводжується почуттям задоволення результатом, станом гармонії із собою і довкіллям; як результат – прагнення бути і залишатися самим собою, впевненість у собі [5].

З огляду на це, варто розглядати педагогічний супровід самореалізації майбутніх фахівців як неперервний процес взаємозбагачувальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога та майбутнього фахівця, що становлять взаємопов'язані та взаємопроникаючі функціональні компоненти, а саме: діагностичний, мотиваційно-цільовий, проектувальний, діяльнісний, рефлексивно-коригувальний.

Зміст *діагностичного компоненту* полягає у взаємному збагачуванні суб'єктів педагогічного супроводу інформацією про індивідуальні особливості майбутнього фахівця, що здійснюється в продуктивній комунікації про нього: досягнення в минулому і тепер, а також здібності, якості, завдяки яким їх було досягнуто, рівень докладених зусиль для їхнього досягнення тощо; перешкоди на обраному шляху та досвід їх подолання; ставлення до

себе, освітньої діяльності, обраної професії; мотиви та плани щодо особистісно-професійного становлення та майбутньої професійної діяльності тощо.

Реалізація означеного, з одного боку, передбачає, що педагог, використовуючи різні методи психолого-педагогічної діагностики, постійно вивчає зміни в розвитку особистісного потенціалу майбутнього фахівця, визначає внутрішні та зовнішні умови, які сприяють його розкриттю та які перешкоджають цьому процесу. А, з другого, майбутні фахівці долучаються до діагностичних процедур, поглиблюють уявлення про себе й свої можливості, актуалізують суперечності розвитку особистісно значущих та професійно-ціннісних якостей й здібностей завдяки самопізнанню, самоаналізу та формуванню адекватної самооцінки.

Як зазначалося, нездатність студентів до оптимального цілепокладання своєї діяльності є однією із найпоширеніших перешкод їхньої самореалізації. Цим і зумовлено виокремлення *мотиваційно-цільового компоненту* педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців. Його зміст полягає у створенні умов для свідомого й відповідального цілепокладання самореалізації майбутнім фахівцем в освітньому середовищі закладу вищої освіти завдяки формуванню позитивної Я-концепції та актуалізації потреби особистісного росту, самовдосконалення й самореалізації шляхом розвитку позитивного ставлення до себе, освітньої діяльності, віри в свої можливості та усвідомлення перспектив розкриття та реалізації власного потенціалу в різних видах освітньої діяльності.

Отже, мотиваційно-цільовий компонент передбачає, з одного боку, надання майбутньому фахівцю всебічної інформації про: вимоги освітньо-професійного середовища до рівня особистісних якостей й професійних компетентностей, які мають бути сформовані у відповідній освітній діяльності на відповідному етапі професійної освіти; рівні й зміст потенційних досягнень за умов докладання максимальних зусиль студентом в освітній діяльності та можливості, які є в освітньому середовищі для вільного вибору студентом цілей і змісту освітньої діяльності відповідно до своїх інтересів, потреб, здібностей, цінностей. З другого боку, цей компонент полягає в педагогічному забезпеченні самовизначення майбутнього фахівця щодо можливих шляхів розкриття, розвитку й саморозвитку свого потенціалу, здійсненні самостійного й відповідального вибору цілей індивідуальної освітньої траєкторії як шляху самореалізації в освітній діяльності відповідно до своїх потреб, інтересів, здібностей та усвідомлення суперечностей між зовнішніми вимогами і можливостями досягнення їх відповідності. Це передбачає включення майбутніх фахівців у різноманітні види освітньої діяльності, які дозволять продемонструвати багатогранні здібності, вміння, знання, сприятимуть повнішому розкриттю студентом свого «Я», цілісному пізнанню себе, усвідомленню того, які види діяльності, в яких середовищах

найбільше сприяють його самовираженню, а в яких є перешкоди для цього процесу.

Значущим у реалізації означеного вважаємо: забезпечення умов для вільного вибору особистісних цілей освітньої діяльності; створення ситуацій успіху майбутнього фахівця в різних видах освітньої діяльності; спрямованість оцінювання освітньої діяльності на досягнення, а не на результати; включення до змісту освітньої діяльності компонентів щодо технологій та механізмів здійснення цілепокладання діяльності.

Проектувальний компонент педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців є суб'єкт-суб'єктною взаємодією, котра забезпечує перехід від загальних цілей індивідуальної освітньої траєкторії до конкретних напрямів і форм практичної діяльності студента щодо розкриття й реалізації своїх здібностей; вона конкретизується в індивідуальній освітній траєкторії, в якій фіксуються всі види завдань, терміни виконання, вимоги до обраного рівня виконання завдання та критерії його оцінювання, форми й способи звітності (презентації освітнього продукту) тощо. Означене передбачає спільну діяльність суб'єктів педагогічного супроводу, в якій педагог, використовуючи обрані діагностики, зорієнтує майбутнього фахівця на види освітньої діяльності та потенційно сприятливе середовище для їхньої реалізації. Студент на основі самоусвідомлення (у разі необхідності за підтримки педагога) визначає особистісно значущі завдання освітньої діяльності, складає план роботи, обирає засоби і способи діяльності відповідно до своїх потреб, здібностей, можливостей та вимог до результатів освітньої діяльності, систему контролю й оцінювання своєї діяльності.

Діяльнісний компонент визначається створенням психолого-педагогічних умов для реалізації окресленої майбутнім фахівцем у суб'єкт-суб'єктній взаємодії з педагогом індивідуальної освітньої траєкторії. Це передбачає, по-перше, педагогічне спостереження й контроль педагога за дотриманням визначених термінів й рівня виконання завдань майбутнім фахівцем та динамікою його особистісного розвитку та саморозвитку у відповідних видах діяльності. А, по-друге, стимулює самоуправління та саморегуляцію студента, його здатність обирати оптимальні засоби реалізації свого потенціалу та корекції тих чи інших наслідків власної діяльності. Означене потребує постійної комунікативної взаємодії між педагогом і студентом, спрямованої на своєчасне виявлення проблемних ситуацій, які постають перед студентом на шляху реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, та визначення можливих способів подолання перешкод.

Розв'язання вказаної проблеми, на нашу думку, потребує формування майбутнім фахівцем портфоліо своїх досягнень як презентованих освітніх результатів на шляху реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Рефлексивно-коригувальний компонент передбачає рефлексивний аналіз суб'єктами педагогічного супроводу, з одного боку, ефективності створених умов для розвитку можливостей самореалізації майбутніх фахівців, а з другого, досвіду, набутого студентами при виборі оптимальних шляхів самореалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти та подоланні перешкод на обраному шляху. Усвідомлення майбутнім фахівцем причинно-наслідкових зв'язків у самореалізації дає змогу скоригувати та вибудувати перспективні цілі освітньої діяльності з урахуванням набутого досвіду. З позиції педагога організація рефлексії діяльності та спілкування зі студентом дозволяє оцінити ефективність педагогічних методів і засобів супроводу самореалізації майбутніх фахівців та відкоригувати їх відповідно до нових потреб, інтересів, можливостей майбутніх фахівців.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Педагогічний супровід в умовах закладу вищої освіти є реалізацією принципу гуманізації освітнього середовища, втілення у життя студенто-центрованого підходу в професійній підготовці. Особливим видом педагогічної діяльності є педагогічний супровід, спрямований на створення умов для збільшення можливостей самореалізації студента та його здатності до її здійснення в освітньому середовищі закладу вищої освіти, що є змістом педагогічного супроводу самореалізації майбутнього фахівця. Його метою є сприяння студентам у виборі й реалізації індивідуальної освітньої траєкторії в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти. Досліджуваний процес як взаємозбагачувальна суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога та майбутнього фахівця становлять взаємопов'язані та взаємопроникаючі функціональні компоненти, а саме: діагностичний, мотиваційно-цільовий, проектувальний, діяльнісний, рефлексивно-коригувальний.

Перспективним полем подальшої наукової роботи може бути обґрунтування організаційно-педагогічних умов ефективного педагогічного супроводу самореалізації майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Дослідження особливостей самореалізації особистості: монографія / В. В. Радул та ін. Кіровоград. 2009. 352 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов. М.: Академический проект; Фонд «Мир», 2005. 336 с.
3. Казакова Е. И. Процесс психолого-педагогического сопровождения. *На путях к новой школе*. 2009. №1. С. 36–46.
4. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. СПб.: Речь, 2005. 222 с.
5. Петрюк І. М. Педагогічний супровід соціальної адаптації школярів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені*

Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. 2011. Вип.16. С. 485–492.

6. Семененко І. Є. Технологія педагогічного супроводу у процесі фахової підготовки іноземних студентів в умовах вищого технічного навчального закладу. *Педагогіка та психологія*. 2013. Вип. 44. С. 111–117.

7. Сердюк Л. Психологічні бар'єри особистісної самореалізації в інтегрованому освітньому середовищі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота*. 2012. Вип. 6. С. 68–71.

8. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. М.: Изд-во МГУ, 2003. 416 с.

References

1. Doslidzhennia osoblyvosti samorealizatsii osobystosti. (2009) [Investigation of personality's self-realization peculiarities]. Radul, V. V. et al. Kirovohrad. [in Ukrainian].
2. Zeer, Je. F. (2005). Psihologija professij [Psychology of professions]. Moscow. Akademicheskij projekt. Fond «Mir». [in Russian].
3. Kazakova, E. I. (2009). Process psihologo-pedagogicheskogo soprovozhdenija [The process of psychological and pedagogical support]. *Na putjah k novoj shkole* [On the way to a new school]. No 1. [in Russian].
4. Korostyleva, L. A. (2005). Psihologija samorealizatsii lichnosti: zatrudnenija v professional'noj sfere [Psychology of person's self-realization: difficulties in the professional sphere]. St. Petersburg. Rech'. [in Russian].
5. Petriuk, I. M. (2011). Pedahohichniy suprovid sotsialnoi adaptatsii shkolariv [Pedagogical support of schoolchildren's social adaptation]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Serii: Sotsialno-pedahohichna*. Kamianets-Podil. nats. un-t im. Ivana Ohiiienka. Vyp. 16. С. 485–492. [in Ukrainian].
6. Semenenko, I. Ye. (2013). Tekhnolohiia pedahohichnoho suprovodu u protsesi fakhovoi pidhotovky inozemnykh studentiv v umovakh vyshchoho tekhnichnoho navchalnoho zakladu [Technology of pedagogical support in the process of foreign students' professional training in the conditions of a higher technical educational institution.]. *Pedahohika ta psykholohiia*. Issue. 44. [in Ukrainian].
7. Serdiuk, L. (2012). Psykholohichni bariery osobystisnoi samorealizatsii v intehrovanomu osvitnomu sere-dovyshchi [Psychological barriers of personal self-realization in an integrated educational environment.]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia. Pedahohika. Sotsialna robota*. Issue 6. [in Ukrainian].
8. Hutorskoj, A. V. (2003). *Didakticheskaja jevrystika. Teorija i tehnologija kreativnogo obuchenija* [Didactic heuristics. Theory and technology of creative studying]. Moscow. MGU Publishing. [in Russian].

I. KRASNOSHCHOK, T. KRAVTSOVA

Pedagogical support of future specialists' self-realization

In the article various aspects of understanding the pedagogical support of a future specialist have been considered. Concepts content of «support», «pedagogical support», «self-realization» has been specified. The intrinsic understanding of pedagogical support has been defined as a purposeful, continuous subject-subject interaction of a pedagogue and a student, designed on the basis of system diagnostics of interests, abilities, aspirations of the applicant of education. The purpose of such interaction has been determined as the student's acquisition of the experience of independent and responsible actual problems solving of development and self-development that arise in the process of professional training by creating the optimal conditions for the most complete disclosure and realization of the future specialist's personal potential in higher educational institution environment at all stages of continuous education.

It has been substantiated that the pedagogical support of future specialist's self-realization is a specific kind of pedagogical support, aimed at creating conditions for

increasing opportunities for student's self-realization and the ability to apply the acquired knowledge in the higher education establishment educational environment. It has been emphasized that this process involves the future teacher's gaining experience in taking the best decisions about choosing the most complete self-realization path in the process of professional education and overcoming obstacles in the chosen way. The main functional components of pedagogical support of future specialist's self-realization have been commented – the diagnostic, the motivational-target, the design, the activity, the reflexive-correctional. In the article the ways of further research the problem of studying the organizational conditions of pedagogical support for the future specialists' self-realization have been outlined.

Keywords: support, pedagogical support, pedagogical support in higher school, self-realization, pedagogical support of self-realization, pedagogical support of self-realization structure, components of pedagogical support of future specialists' self-realization.

Флешмоб #КРОПИВНИЦЬКИЙУБЛАКИТНОМУ

З метою підтримки осіб з особливостями психофізичного розвитку та поширення інформації про аутизм проведено флешмоб «Кропивницький у блакитному». Флешмобом охоплено кілька локацій, долучилися до нього і студенти факультету педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. У Всесвітній день поширення інформації про проблему аутизму, студенти, як майбутні фахівці, які будуть допомагати дітям з аутизмом, свою соціальну місію виконали на всі 100%!

Відбулися 4 масштабні флешмоби на 4 локаціях міста Кропивницького. Точну кількість учасників та людей, які отримали інформацію про проблему аутизму, порахувати не вдалося, але їх було справді багато.

Студенти факультету педагогіки та психології надзвичайно вдячні організаторам за надану можливість зробити свій внесок в організацію та проведення флешмобу #КРОПИВНИЦЬКИЙУБЛАКИТНОМУ. Також висловлюємо окрему подяку за співпрацю членам ГО «Серце матері» та її голові Людмилі Шукруті.

*Анастасія ОЛЕКСІЄНКО,
студентка факультету педагогіки
та психології*

